MA-012 Seat No.________

B. Ed. (Part-I) Examination

March / April – 2003

Paper - I : Teacher in Emerging Indian Society

(વિકાસમાન ભારતીય સમાજમાં શિક્ષક)

(New Course)

Time : Hours] [Total Marks : **100**

૧ નીચેનામાંથી ગમે તે **ત્રણ** પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો. પ્રત્યેક ઉત્તર આશરે ૪૦૦ શબ્દોમાં હોવો જોઈએ : ૪

(ક) 'તત્ત્વજ્ઞાન વિના કેળવણી અંધ છે અને કેળવણી વિના તત્ત્વજ્ઞાન પંગુ છે' પ્રસ્તુત વિધાનના સંદર્ભમાં કેળવણી અને તત્ત્વજ્ઞાનનો પારસ્પરિક સંબંધ દર્શાવી તત્ત્વજ્ઞાનની કેળવણીના ઉદ્દેશો અને અભ્યાસક્રમ પર થતી અસરો જણાવો.

(ખ) યથાર્થવાદી શિક્ષણની વિશેષતાઓ દર્શાવી યથાર્થવાદની શિક્ષણના ઉદ્દેશો અને અભ્યાસક્રમ પરની અસરો જણાવો.

(ગ) સમાન શૈક્ષણિક તક એટલે શું ? ભારત જેવા લોકશાહી દેશમાં સમાન શૈક્ષણિક તકોનું મહત્ત્વ જણાવી, તેની આડે આવતા અવરોધોની ચર્ચા કરો.

(ઘ) આર્થિક વિકાસ એટલે શું ? આર્થિક વિકાસનાં માધ્યમો તરીકે કેળવણીની મર્યાદાઓ જણાવો. રાષ્ટ્રના આર્થિક વિકાસ માટે કેળવણી ક્ષેત્રે કયાં પરિવર્તનો કરવાં જોઈએ ?

(ચ) *મહર્ષિ અરવિંદ* ના શિક્ષણદર્શનના સંદર્ભમાં નીચેના મુદ્દાઓની ચર્ચા કરો : (૧) શિક્ષણની પરિભાષા (૨) શિક્ષણના ઉદ્દેશો (૩) શિક્ષણ-પદ્ધતિઓ.

૨ (અ) ભારતીય સંવિધાનમાં રાજનીતિના માગદર્શક સિદ્ધાંતોનું સ્થાન અને મહત્ત્વ જણાવી, રાજનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો અને મૂળભૂત અધિકારો વચ્ચેનો તફાવત દર્શાવો. ૮

(બ) ગુજરાતના માધ્યમિક શિક્ષણની પ્રવર્તમાન સમસ્યાઓ જણાવો. માધ્યમિક શિક્ષણની ગુણવત્તા સુધારવા અંગે ગુજરાત સરકારે લીધેલાં પગલાંની સમીક્ષા કરો. ૮

અથવા

૨ (અ) મહાન તત્ત્વચિંતક *ડૉ. સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણન* નાં શિક્ષણદર્શનના સંદર્ભમાં નીચેના મુદ્દાઓની ચર્ચા કરો :

(૧) શિક્ષણના ઉદ્દેશો (૨) શિક્ષકની ભૂમિકા.

(બ) પ્રવર્તમાન ભારતીય પરિસ્થિતિમાં રાષ્ટ્રીય એકતા માટેના શિક્ષણનું મહત્ત્વ જણાવી વિદ્યાર્થીઓમાં રાષ્ટ્રીય એકતાના વિકાસ માટે શાળામાં કઈ સહઅભ્યાસ પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન તમે કરશો તેની ચર્ચા કરો.

૩ નીચેનામાંથી કોઈ પણ **ચાર** પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો. પ્રત્યેક ઉત્તર આશરે **૨૦૦** શબ્દોમાં હોવો જોઈએ : ૨૦

(ક) કેળવણીની પ્રાચીન અને અર્વાચીન સંકલ્પના જણાવી અર્વાચીન કેળવણીનાં વિશિષ્ટ તત્ત્વો જણાવો.

(ખ) આજીવન કેળવણી એટલે શું ? ભારત જેવા વિકાસશીલ દેશમાં આજીવન કેળવણીનું શું મહત્ત્વ છે ?

(ગ) આદર્શવાદના દૃષ્ટિકોણ અનુસાર કેળવણીના ઉદ્દેશો અને શિક્ષકની ભૂમિકા જણાવો.

(ઘ) દૂરવર્તી શિક્ષણ એટલે શું ? દૂરવર્તી શિક્ષણ પરંપરાગત શિક્ષણ કરતાં કઈ રીતે જુદું પડે છે ?

(ચ) આધુનિકીકરણ એટલે શું ? સમાજના આધુનિકીકરણમાં કેળવણી શી ભૂમિકા ભજવી શકે ?

(છ) કેળવણીકાર *શ્રી ગિજુભાઈ બધેકા* ની કેળવણીની વિભાવના જણાવી, તેમના શિક્ષણદર્શનના અગત્યના સિદ્ધાંતો જણાવો.

૪ નીચેનામાંથી ગમે તે **છ** પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો. પ્રત્યેક ઉત્તર **૧૫૦** શબ્દોમાં લખવાનો રહેશે : ૨૪

(ક) ઔપચારિક કેળવણીની અસરકારકતાની વૃદ્ધિ માટેના ઉપાયો જણાવો.

(ખ) N.C.C. તાલીમના મહત્ત્વનાં ધ્યેય જણાવો.

(ગ) વસ્તીવૃદ્ધિની શિક્ષણ પરની નિષેધક અસરો જણાવો.

(ઘ) 'સુસંવાદી વિકાસ માટેની કેળવણી શક્ય નથી.'-સમજાવો.

(ચ) 'લોકશાહીની સફળતા માટે નિરક્ષરતા નિવારણ અનિવાર્ય છે.' પ્રસ્તુત વિધાનના સમર્થનમાં તમારી દલીલો દર્શાવો.

(છ) સામાજિક પરિવર્તન લાવવામાં કેળવણીની કઈ મયાર્દાઓ બાધારૂપ બને છે તે જણાવો.

(જ) ગરીબી ઉન્મૂલન માટેના શૈક્ષણિક ઉપાયો જણાવો.

(ઝ) માનવ સંસાધન વિકાસની કેળવણી માટેના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો જણાવો.

૫ માગ્યા પ્રમાણે ઉત્તર લખો : ૧૦

(૧) *બર્ટ્રાન્ડ રસેલ* ની દૃષ્ટિએ નિવાસી શાળાના ચાર ફાયદા જણાવો.

(૨) અનુચ્છેદ ૪૫ અનુસાર ૬ થી ૧૪ વર્ષનાં બાળકોનું શિક્ષણ મફત અને ફરજિયાત હોવા છતાં તે સાર્વત્રિક થયું નથી. ચાર કારણો આપો.

(૩) ધાર્મિક વિકાસ અને બિનસાંપ્રદાયિકતાના શિક્ષણ વચ્ચેનો તફાવત જણાવો.

(૪) ઉપયોગિતાવાદી કેળવણીની બે મર્યાદાઓ જણાવો.

(૫) તમને ગમતી કેળવણીની શ્રેષ્ઠ વ્યાખ્યા આપી તેની સમીક્ષા કરો.

ENGLISH VERSION

1 Answer any **three** of the following in about **400** words each : **30**

(a) "Education without philosophy is blind and philosophy without education is lame." In light of this statement explain the mutual relationship between education and philosophy and state the impact of philosophy on the aims of education and curriculum.

(b) Explain the characteristic of Realism and state its impact on aims of education and curriculum.

(c) What do you mean by equality of opportunity in education ? Explain the importance of equal opportunities in a education in democratic country like India. Discuss the obstacles that come in way of equal opportunities in education.

(d) What is economic development ? State the limitations of education as a medium of economic development. What changes should be made in the educational system for the National Economic Development ?

(e) Discuss the following points with reference to the educational philosophy of *Maharshi Aurobindo* :
(i) Concept of Education (ii) Aims of Education
(iii) Methods of Education.

2 (a) Explain the place and importance of Directive Principles of State Policy in Indian Constitution. State the difference between Directive Principles of State Policy and Fundamental Rights. **8**

(b) What are the present problems of Secondary Education in Gujarat State ? Evaluate critically the measures taken by Gujarat State for the qualitative improvement of Secondary Education. **8**

OR

2 (a) In the light of the educational philosophy of the great philosopher *Dr. John Duew*, discuss the following points : **8**
(i) Aims of education (ii) Role of a teacher.

(b) Explain the importance of education for the national unity and integrity in the present Indian situation. Which co-curriculum activities will you plan to promote national unity among the students ? **8**

3 Answer any **four** of the following questions in about **200** words : **20**

(a) Explain the ancient and modern concept of education. State the salient features of Modern Education.

(b) What do you mean by Life Long Education ? What is the importance of life long education in a developing country like India ?

(c) Explain the aims of education and the role of a teacher from the view point of idealism.

(d) What do you mean by Distance Education ? How does Distance Education differ from Traditional Education ?

(e) What is Modernisation ? What role can education play in modernising society ?

(f) What is the concept of Education according to the view point of Late *Shri Gijubhai* ? State the important principles of his educational philosophy.

4 Answer any **six** of the following in about **150** words each : **24**

(a) Suggest the measures for the growth of effectiveness of formal education.

(b) What are the significant aims of N.C.C. Training ?

(c) What are the negative effects of population growth on education ?

(d) "Education for Harmonious development is not possible." –Explain.

(e) "Eradication of illiteracy is inevitable for the success of democracy". Give your arguments in support of the statement.

(f) What are the limitations of education in bringing about social change ?

(g) State the educational measures to overcome poverty.

(h) What educational programmes can be suggested in relevance to the education for Human Resources Development ?

5 Write answers as directed : **10**

(a) From the view point of *Bertrand Russell* what are the advantages of residential schools ?

(b) As per Article 45 Education for the children of age group 6 to 14 is free and compulsory. In spite of this it has not become universal. Give four reasons for that.

(c) Differentiate between Religious Education and Education for Secularism.

(d) Give two limitations of Utilitarian Education.

(e) Give the best definition of education you like and write a critical note on it.